

Kaynakça Gösterimi / Citation:

APA: Arslan İ. (2021). Hira Mağarası'nı aydınlatan nur. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13): 24-49.
<https://doi.org/10.34086/rteusbe.929493>

Chicago: Arslan İ. "Hira Mağara'sını aydınlatan nur." *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8/13 (2021): 24-49.

HİRA MAĞARASI'NI AYDINLATAN NUR

The Light Illuminating the Hira Cave

İhsan Arslan

Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Ana Bilim Dalı,
ihsan.arslan@erdogan.edu.tr

ORCID: 000-0003-4790-0711

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28 Nisan / April 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 16 Haziran / June 2021

Yayımlanma Tarihi / Published: 30 Haziran / June 2021

İntihal: Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun şekilde hazırlanmış ve intihal taramasından geçmiştir.

Copyright © Published by Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
/ Recep Tayyip Erdoğan University, Institute of Graduate Studies, Rize, 53100 Turkey.
All rights reserved. E-ISSN: 2149-2239

ÖZ: Yeryüzünde insanların yaşamaya başlamasıyla birlikte Yüce Allah, insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmak, onlar arasında adaleti gerçekleştirmek, onları müjdeleyip uyarmak ve kendilerine rehberlik yapmak amacıyla peygamberler göndermiştir. Peygamberlik halkasının sonuncusu olan Hz. Muhammed zaman içerisinde şirkin merkezi haline gelen Mekke’de dünyaya gelmiştir. O, Arap Câhiliye toplumunda yetişmesine rağmen erdem, fazilet ve ahlak gibi üstün insanî vasıflarıyla ön plana çıkmıştır. Beklemediği bir esnada Ramazan ayında ilk vahiy tecrübesini yaşayan Hz. Peygamber şaşkınlık içerisinde evine gelmiş ve başından geçenleri eşine anlatmıştır. Bu olağanüstü durum karşısında olanları anlamlandıramayan Resûlullah, Hz. Hatice tarafından teskin edilmeye çalışılmıştır. Cebrâil ile karşılaşan Hz. Peygamber’in ilk vahyi nerede ve nasıl aldığı, ilk gelen âyetlerin Alak sûresinde mi, Müddesir sûresinde mi olduğu tartışılmıştır. Temel kaynaklar ışığında yapılan incelemede Allah Resûlü’nün Nur Dağı Hira mağarasında melekle karşılaştığı, insanî bir refleks olarak korkup endişeye kapılınca mağaradan hemen uzaklaşarak evine doğru Cennetü’l-me’vâ denilen yerden geçerken son ağacın yanına yani Sidre-i Mûntehâ’ya gelince Alak sûresinin ilk beş âyetine muhatap olarak vahye mazhar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Cebrâil, vahiy, âyet, nübüvvet.

ABSTRACT: When humankind began to live on earth, Almighty Allah sent messengers to bring people out of darkness into the light, to establish justice amongst them, to herald and warn them, and to guide them. The Prophet Muhammad’(pbuh) was born in Mecca, which became the center of polytheism over time. Although he had been brought up in the Arabian Jahiliyyah community, he came into prominence owing to his superior human qualities such as virtue, merit and morality. When the Prophet experienced his first revelation at an unexpected time in Ramadan he came to his house in astonishment and told his wife what had happened to him. Khadija tried to appease the Messenger of Allah, who could not make sense of that extraordinary situation had happened to him. It has been discussed where and how the Prophet received the first revelation (wahy) and whether the first verses were in the chapter of al-Alaq or in the chapter of al-Muddathir. In this study based on the basic sources the following conclusions were reached: the Messenger of Allah encountered Gabriel in a cave called Hira in Jabal an-Nour; he got scared and anxious with human reflex and he immediately walked away from the cave; while he was going to his home he passed through the place called the Garden of Abode (Cennetü’l-me’vâ) and when he came next to the last tree, namely Lote -tree (Sidre-i Mûntehâ), he was given revelation of the first five verses of the al-Alaq.

Keywords: the Prophet, Gabriel, revelation, verse, nubuwwah.

1. GİRİŞ

Vahiy kelimesi sözlükte süratle bildirmek, işaret etmek, yazmak, elçi göndermek, ilham, gizli söz ve ilka etmek, vesvese, bir şeyi anlaşılır kılmak, insanlara ve diğer varlıklara gelen harflerden arındırılmış ses ve emir anlamlarına gelirken, terim olarak Allah'ın nebî ve resullerine irade ettiği bilgileri kelam, söz ve mana olarak bildirmesidir.¹ İnsanların yeryüzündeki yaşamı başladıktan sonra Allah emir ve nehiyelerini insanlar içerisinden seçtiği peygamberler aracılığıyla göndermiştir. Böylece Allah vahiy kanalıyla insanlarla iletişime geçmiştir. Allah bu iletişimini; "Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir."² yollarından birisiyle gerçekleştirir. Bu bağlamda Hz. Peygamber şu vasıtalar yardımıyla vahiy almıştır: 1- Cebrail'in vahyi Hz. Peygamber'in kalbine indirmesi.³ 2- Allah Resûlü ilk vahiy tecrübesini yaşadığı esnada melek asli suretinde gelerek ona vahiy indirmesi.⁴ 3- Cebrâil'in insan suretinde vahiy getirmesi.⁵ Cebrâil'in, Dihye b. Halife el-Kelbî suretinde gelerek vahiy getirmesi.⁶ 4- Hz. Peygamber'in ses aracılığıyla vahiy alması. Vahyin bu türü zil veya çingirak şeklinde olup Allah Resûlü'ne en ağır gelenidir.⁷ 5- Hz. Peygamber uyku esnasında arı uğultusu şeklinde ses çıkartır ve bu esnada vahiy aldığı rivâyet edilmiştir.⁸ 6- Resûlullah'ın rüyasında vahiy aldığı rivâyet edilmektedir. Sâdık rüyalar şeklinde kendisini gösteren bu durum, vahyin en kolay gelenidir.⁹

Peygamberlik tarihinde vahiy, Allah ile peygamberleri arasında mahiyeti ancak Allah'ın ve peygamberlerinin bilebileceği bir iletişim vasıtasıdır. Aslında vahyin hakikatini ancak Allah bilir. Peygamber, vahyin belki mahiyeti hakkında bir nebze bilgi sahibidir. Çünkü vahiy,

¹ Ebü'n-Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh Ta'cü'l-Lüğa ve Sihâhu'l-Arabîyye* (Beyrut: Dâru'l-İlim, 1987), 6/5220-21; Ebü'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mukerram, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1990), 15/379-382.

² eş-Şûrâ 42/50.

³ el-Bakara 2/97; eş-Şuarâ 26/193-195.

⁴ Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Kitâbü'l-Meğâzi*, thk. Muhammed Hamidullah (Konya: Hayra Hizmet Vakfı, 1981), 101; Abdülmelik b. Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Kahire: Dâru İbn Kesîr, y.y.), 2-3/235.

⁵ Ebü Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1 1992), "Bed'ül-Vahy", 1; "Bed'ül-Halk", 6.

⁶ Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990), 3/371.

⁷ Buhârî, "Bed'ül-Vahy", 1; "Bed'ül-Halk", 6.

⁸ Buhârî, "Tefsir", 33.

⁹ Buhârî, "Bed'ül-Vahy", 1; "Tefsiru'l-Kur'an", 96/1; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc, *Sahîhu Müslim*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "İmân", 252.

peygamber için şahsî ve derunî bir tecrübedir. Vahyin muhatabı, alıcısı peygamberdir. Onun anlamı peygamberin şahsında şekillenir ve oradan insanlığa yayılır. Peygamberin dışındakiler vahyin ancak tezahürlerine vakıf olabilirler, ama onun hakikatini ancak Allah bilir, mahiyetini ise peygamber anlar.¹⁰ Bununla birlikte vahyin gerçeğini tam anlamıyla bilmek veya onu açıklamaya çalışmak, diğer metafizik gerçekler gibi akli aşan bir konu olduğundan yeterince bilmek mümkün değildir. Onu anlamak ancak ona muhatap olanlar, vahiy tecrübesini yaşayanlar tarafından mümkün olduğu için¹¹ vahiy, yaşanarak ve tecrübe edilerek kavranabilir. Bu çalışma, Hz. Peygamber'in ilk vahiy tecrübesini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

A. Vahyin Geldiği Ortam

Cürhüm kabilesinin Mekke'ye hâkim olduğu dönemde Hz. İbrahim ve ailesi buraya gelmiş ve oğlu İsmail ile birlikte Kâbe'yi yeniden inşa etmiştir.¹² Hz. İbrahim ve oğlu hayatta oldukları süre içerisinde Allah'ın birliğini anlatmaya çalıştıkları için Araplar tevhid inancına sahiptiler. Zaman içerisinde Mekke bu inancın merkezi haline gelmiştir.¹³ Ayrıca Mekkelilerin Allah inancına sahip oldukları Kur'an'da belirtilmektedir.¹⁴ Onlar Allah'ın varlığına inanmakla birlikte putları O'nun katında şefaathçiler olarak düşünürler ve onlara, kendilerini Allah'a yaklaştırmaları için taptıklarını belirtirlerdi.¹⁵ Ayrıca Kureyş ve Kinâne kabileleri telbiye sırasında söyledikleri: "Allah'ım! Buyur, sana geldik. Senin ortağın yoktur. Ancak bir ortağın vardır, o da senin hükümündedir. Sen, ona ve onun sahip olduklarına hükmedersin" cümlesi de onların Allah inancına sahip olduklarını göstermektedir.¹⁶

Kur'an, tevhit ve ahiret inancı üzerinde ısrarla durmaktadır. Ancak Araplar Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'den sonra tevhit inancını terk ederek Allah'a şirk koşmaya başlamışlardır. Hatta Kur'an onların ahirete inanmadıklarını¹⁷ ve onu eskilerin masalları olarak değerlendirdiklerini belirtmektedir.¹⁸ Putperest Mekkeliler arasında az da olsa, ahiret inancını kabul edenler bulunmaktaydı. Bunun başlıca

¹⁰ Şerafettin Gölcük-Süleyman Toprak, *Kelâm*, (Konya: Tekin Kitabevi, 1991), 300.

¹¹ Salih Sabri Yavuz, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, (İstanbul: Okur-Akademi Yayınları, 2020), 64.

¹² el-Bakara 2/127.

¹³ Âl-i İmrân 3/96.

¹⁴ el-Ankebüt 29/61; el-Ankebüt 29/63; ez-Zümer 39/38.

¹⁵ Yûnus 10/18; ez-Zümer 39/3.

¹⁶ Ebü Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib el-Kelbi, *Kitâbü'l-Esnâm* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1971), 38.

¹⁷ el-En'am 6/29; en-Nahl 16/38; el-İsrâ 17/49.

¹⁸ en-Neml: 27/67-68.

delili ise; Arapların ölünün mezarı başında bir deve bağlayarak onu aç ve susuz ölüme terk etmeleridir. Onlar, ölünün yeniden dirileceğine, akire veya beliyeye denilen bu deveye binerek mahşer yerine gideceğine inanıyorlardı. Bazıları ise ölünün tekrar dünyaya döneceğine inandıkları için dönüşü sırasında faydalansın diye mezarına yiyecek ve giyecek gibi ihtiyaç maddeleri koyarlardı.¹⁹

Arapların bazıları, cinleri yeryüzünde oturan ilahlar olarak kabul ederler, cinlere taparlardı.²⁰ Meydana gelen pek çok olayı onların yaptığını inanırlardı. Allah ile cinler arasında akrabalık bağı olduğunu ileri sürerler,²¹ onları Allah'a ortak koşarlardı.²² Tabiat olaylarında ortaya çıkan ses ve gürültülerin cinlerin çeşitli şekillere girmeleriyle oluştuğuna inanıyorlardı. Onların zaman içerisinde putları mekân edindiklerine inanmaya başlamışlardı.²³ Allah'ın meleklerden çocuk edindiğine inananlar bile vardı.²⁴

Putperestliğin Arabistan'a girişi Amr b. Luhay'ın Şam'daki Belkâ vadisinin Meâb denilen mevkiinde sağlığına kavuşmasında putların etkili olduğunu görünce Hübel²⁵ putunu getirmesine bağlanmıştır. Onun putlara tapınmayı teşvik etmesiyle²⁶ putperestlik inacı yayılmıştır. Put: Allah'tan başka itaat edilen, emirlerine uyulan, tapınılan ve Allah ile meşgul olmaya engel olan her şeydir.²⁷ Tapınılan putlar, yapıldığı malzeme ve şekle göre üç kısma ayrılmaktadır: 1- Sanem (Çoğulu Esnâm): Gümüş, bakır, altın gibi değerli madenlerden ve ağaçtan insan şeklinde yapılarak ibadet edilen putlara sanem adı verilmektedir.²⁸ 2- Vesen (Çoğulu Evsân): Taş gibi değersiz madenlerden insan şeklinde yapılan putlara vesen denilmektedir.²⁹ 3- Nasb (Çoğulu Ensâb): İnsan şeklinde olmayan ve hatta özel bir şekli de bulunmayan sadece ibadet için dikilen taşlardır.³⁰ Kur'an-ı Kerim'de Necm ve Nüh sûrelerinde sekiz tane put adı geçmektedir:

¹⁹ Mustafa Çağrıncı, "Arab", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/319.

²⁰ es-Sebe 34/41.

²¹ es-Sâffât 37/158.

²² el-En'âm 6/100.

²³ İbrahim Sarıçam, *Hız Muhammed ve Eurense Mesajı* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 55.

²⁴ el-Enbiyâ: 21/26.

²⁵ İbn Kelbî, *Kitâbü'l-Esnâm*, s. 57; Ömer Faruk Harman, "Hübel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1998), 18/444.

²⁶ Abdülkerim Özaydın, "Amr b. Luhay", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1991), 3/87.

²⁷ Râğib el-İsfahânî, *Müfredât* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 321.

²⁸ Ebû'l-Meâli Cemâlüddîn Mahmûd Şükri b. Abdillâh b. Mahmûd el-Âlûsî, *Bülûğu'l-Ereb* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 2/212.

²⁹ Râğib el-İsfahânî, *Müfredât*, 583; Âlûsî, *Bülûğu'l-Ereb*, 2/212.

³⁰ Hennâ el-Fahûrî, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî* (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1987), 17; Ahmed Çelebi, *İslâm Öncesi Mekke ve Tarih Anlayışımız*, çev. Hasan Fehmi Ulus (İstanbul: Seriyeye Kitapları, 1997), 1/169.

“Lât’ı, Uzzâ’yı ve diğer üçüncüsü olan Menât’ı gördünüz mü?”³¹
“İnsanlara: ‘Sakın ilâhlarınızı bırakmayın. Vedd, Süvâ’, Yeğûs, Ye’ûk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin’ dediler.”³² Ayrıca bunların dışında İsaf ve Nâile,³³ Ba’l,³⁴ Zül-Halasa³⁵ gibi putların önemli bir yeri vardı. Câhiliye döneminde her Mekkelinin evinde tapındığı bir putu bulunmaktaydı. Birisi bir yolculuğa niyetlendiğinde, evinde yaptığı son iş, ona dokunmaktı. Seferden döndüğü zaman da ilk yaptığı iş, yine ona dokunmak olurdu. Araplar putlara tapmayı basit hale getirmişlerdi. Bu açıdan bazıları bir tapınak, bazıları da bir put edinmişlerdi. Bir tapınağa veya bir puta gücü yetmeyenler ise, Kâbe’nin veya diğer tapınaklardan birinin önünde hoşuna giden bir taşı diker, sonra da tapınağı tavaf eder gibi onu tavaf ederdi. Bu taşlara *ensâb* derlerdi. Bunlar heykel şeklinde olursa, yani belli bir şekilleri olursa, bunlara *esnâm* veya *evsân* derlerdi. Birisi bir yolculuk esnasında konakladığı zaman dört tane taş alır, içlerinden en güzelini seçerek onu ilah edinir, diğer üçünü de tenceresine pişirme taşı yapardı ve ayrılırken de onu orada bırakırdı. Başka bir yerde konakladığında da aynı şeyi yapardı.³⁶ Arapların hayatında o kadar putperestlik anlayışı hâkim olmuştu ki, Kur’ân: “İlahları bir tek ilah mı yaptı? Gerçekten bu, tuhaf bir şey”³⁷ diyerek onların bu durumlarını ortaya koymaktadır.

Câhiliye toplumunun hayatında Hanif inancı da bulunmaktaydı. Hanif; İslâmiyet öncesi dönemde Allah’ın birliğine inanan, putperestliği kabul etmeyen, Yahudi ve Hıristiyan olmayan, Kureyş’in yanlış örf ve âdetlerine uymayan, duygu ve düşüncelerini benimsemeyen ve Hz. İbrahim’in dininde olanlara Hanîf (Hunefâ) denir. Bu kelime Kur’ân’da daha çok fitratı gereği muvahhit yaşayan kişilere karşılık gelmektedir.³⁸ Kur’ân’da hanif kelimesi on yerde tekil,³⁹ iki yerde de çoğul⁴⁰ olarak geçmektedir. Kur’ân’da on iki defa geçen bu kelime sekiz yerde Hz. İbrahim’in imanını ifade etmekte,⁴¹ bu

³¹ en-Necm 53/19-20.

³² Nüh 71/23.

³³ İbn Kelbî, *Kitâbü’l-Esnâm*, 40; Ahmed b. Yahyâ b. Ya’kûb, *Târthu’l-Ya’kûbî* (Beyrut: Müessesetü’l-A’lemî, 1993), 1/254.

³⁴ es-Sâffât 37/125; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi’l-Kur’ân* (Kahire: Dâru’l-Hadîs, 2010), 8/101.

³⁵ İbn Kelbî, *Kitâbü’l-Esnâm*, s. 64-65.

³⁶ İbn Kelbî, *Kitâbü’l-Esnâm*, 62-63.

³⁷ es-Sâd 38/5.

³⁸ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fi Târîhi’l-Arab kable’l-İslâm* (Beyrut: Câmiatü Bağdât, 1993), 6/449-451.

³⁹ el-Bakara: 2/135; el-Âl-i İmrân: 3/67, 95; en-Nisâ: 4/125; el-En’âm: 6/79, 161; Yûnus: 10/105; en-Nahl: 16/120, 123; Rûm: 30/30.

⁴⁰ el-Hac: 22/31; Beyyine: 98/5.

⁴¹ el-Bakara: 2/135; Âl-i İmrân: 3/67, 95; en-Nisâ: 4/125; el-En’âm: 6/79, 161; Yûnus: 10/105; en-Nahl: 16/120, 123

sekiz yerin beşinde din manasına gelen “*millet*” kelimesi kullanılırken, bir yerde de Hz. İbrahim’in kendisinin hanif olduğu vurgulanmaktadır.⁴² Kur’an’da geçen hanif kelimesinin, Mekke’de varlığı iddia edilen Haniflerle ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu sebeple İslâmiyet’ten önce Mekke’de Haniflik adıyla bir dinden bahsetmek oldukça zordur. Çünkü onların inançları ve dinsel düşünceleri hakkında açıklayıcı bilgiler olmadığı gibi dinî içerikli kitapları da yoktu.⁴³ Kur’an’daki hanif kelimelerinin genellikle Hz. İbrahim ile birlikte kullanılması, Hanifliğin Hz. İbrahim’in dini olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Hanif kelimesi, Câhiliye döneminde putperestler tarafından da kullanıldığı görülmektedir. Hatta sünnet olanlara Hanif deniyordu. Ayrıca Hz. Peygamber ile savaştan müşrikler de hac ve tavaf yapıyor, Ka’be’yi imar ediyor ve hacılara karşı gerekli görevlerini yerine getiriyorlardı. Bunlardan hiçbiri Hz. İbrahim’in dinine karşı olduğunu söylemiyordu. Yani Câhiliye döneminde “*Hanif*” kavramı Kureyş’ten başka insanları anlatmıyordu. İslâmî dönemde “*Hanif*” kelimesi de birçok kavram gibi anlam değişmesi yaşamıştır. Bu dönemde söz konusu kelime, Hz. İbrahim’den kıyamete kadar tevhidî kabul eden herkes için kullanılmış ve İslâm kelimesiyle eş anlamlı hale gelmiştir.⁴⁴ Toplumda Varaka b. Nevfel, Übeydullah b. Cahş, Osman b. Huveyris, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl,⁴⁵ Kus b. Sâide⁴⁶ ve Ümeyye b. Ebû Salt gibi⁴⁷ hanif olarak bilinen kişiler de bulunmaktaydı.

Mekke toplumunda Haniflik, dinî hareketten ziyade bir davranış biçimidir. Tolumun sahip olduğu örf ve âdetleri kabul etmeyen ve onların yaptıklarını eleştirenlere yani onların dininden çıkanlara hanif/sâbiî denirdi. Bu bağlamda İslâmî dönemde Hz. Peygamber ve ona inananlar da aynı ithamla karşı karşıya kalmışlardı.⁴⁸ İddia edildiği gibi Allah inancına sahip olmak, Kâbe’yi tavaf etmek, hac ibadetini yerine getirmek, umre ziyaretinde bulunmak ve sünnet olmak Haniflerin özelliği ise, Mekke toplumunun çoğunluğu yaşam biçimi olarak hanifliği benimsemiştir. Ancak onların puta tapmayı inanç haline getirmeleri, müşrik olarak adlandırılmalarına sebep olmuştur. Kendileri gibi putlara tapmayanlar ise ötekileştirilmiştir. Onların toplumdan dışlanmaları, dinî bir hareketin olduğunu göstermeyip, daha önceki dönemlerden devam eden dinî ritüelleri yerine getirme çabasının sonucudur.

⁴² el-En’âm: 6/79.

⁴³ Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, 6/449-450.

⁴⁴ Yaşar Çelikkol, *İslâm Öncesi Mekke* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları,2003), 199.

⁴⁵ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1-2/223-224, 229-231; Buhârî, “Zebâih”, 16.

⁴⁶ Ali Kâpar, “Kus b. Sâide”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/460.

⁴⁷ Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, 6/478; Müslim, “Şi’r”, 1; Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, 6/485.

⁴⁸ Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, 6/454.

B. Peygamber'in Vahye Muhatap Olması

Allah insanlara ve toplumlara gerekli gördüğü zamanlarda peygamberler göndermiştir. O, bu peygamberleri; “şâhit, müjdeci, uyarıcı ve insanların yolunu aydınlatan bir fanus”,⁴⁹ “insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmak”⁵⁰ ve “insanlar arasında adaleti gerçekleştirmek”⁵¹ amacıyla göndermiştir. İlk peygamberin gönderilmesiyle başlayan bu süreç son peygamber Hz. Muhammed ile sonlandırılmıştır.⁵² Allah Resûlü, şirkin bütün unsurlarıyla hâkim olduğu toplumda dünyaya gelmiştir. Risâlete kadar böyle bir ortamda yaşayan Hz. Peygamber'in nübüvvet öncesi dini durumu çeşitli kaynaklarda farklı rivâyetler bulunmasına rağmen⁵³ Kur'ân'da; “Sen, imân nedir, kitap nedir bilmezdin.”⁵⁴ ve “Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da doğru yola iletmedi mi?”⁵⁵ âyetleri dışında bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Yaşadığı toplumda erdemli, faziletli ve üstün ahlaka sahip olmasıyla bilinen Hz. Peygamber, dedesi Abdülmuttalib b. Hâşim ve çağdaşı Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in geleneğini devam ettirerek nübüvvetten yaklaşık olarak beş yıl önce her yıl Ramazan aylarında Nur dağında bulunan Hira mağarasına giderek uzlete çekilirdi. Kanaatimizce onun burayı tercih etmesindeki temel sebep, uygulamada olan geleneğin etkisi, şehrin bunaltıcı atmosferinden rahatsızlığı, buranın fiziksel ve zihinsel olarak dinlenmeye daha uygun olmasıdır. Yani Hz. Peygamber, nübüvvet beklentisi amacıyla buraya gelip gitmemiştir.

Resûlullah'ın nübüvvetinin başlayacağını gösteren ilk şeyin, sabahleyin doğruluğu ortaya çıkan geceleyin uykusunda gördüğü sadık rüyalar olduğu belirtilmektedir. Bu durum Allah'ın istediği kadar devam etmiştir. Ayrıca ona Allah tarafından yalnızlığın sevdirdiği için Hira mağarasına giderek yalnız kaldığı/uzlete çekildiği ve burada günlerce kalarak Allah'a ibadet ettiği (tehannüs), azığı bitince de evine gittiği rivâyet edilmektedir.⁵⁶ Allah Resûlü bir

⁴⁹ el-Ahzâb 33/45-46; es-Sebe: 34/28.

⁵⁰ İbrahim 14/1.

⁵¹ el-Hadîd 57/25.

⁵² el-Ahzâb 33/40.

⁵³ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab kable'l-İslâm*, IV, 449-451; İzzet Derveze, *Kur'ân'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, çev. Mehmet Yolcu (İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1995), 392-393; Şemseddin Günaltay, *İslâm Öncesi Araplar ve Dînleri* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 80-84; Çelikkol, *İslâm Öncesi Mekke*, 191-199; Adnan Demircan, *Cahiliye Arapları* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 80-92; Mehmet Azimli, *Cahiliye'yi Farklı Okumak* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 70-71;

⁵⁴ eş-Şûrâ 42/51.

⁵⁵ ed-Duhâ 93/7.

⁵⁶ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 101; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1-2/234; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/ 152-153; Buhâri, “Bed'ü'l-Vahy”, 1; “Ta'bir”, 1. Hz. Peygamber'in Hirâ mağarasında geçirdiği döneme tehannüf denilmektedir. Tehannüf:

ihtiyacını karşılamak için evinden uzaklaşıp dağlar arasındaki ıssız yerlere ve vadi içlerine giderken yanından geçtiği her ağaç ve taş: “*Ey Allah’ın Resûlü! Selam senin üzerine olsun*” diyerek onu selamlarlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber sağına, soluna ve arkasına bakar, ancak ağaç ve taştan başka hiçbir şey göremezdi. Onun bu durumu vahiy gelinceye kadar devam etmiştir.⁵⁷

Hz. Muhammed’in peygamberlik süreci, Hira mağarasına gitmeye başladığı dönemle irtibatlandırılmaktadır. Âdeta o, ruhen peygamberlik gibi büyük bir sorumluluğu gerektiren görevi yerine getireceği için hazırlık dönemine tabi tutulmuştur. O halde Resûlullah’ın buraya gelip-gitmesi kendi tercihi ile değil, sevk-i ilahî ile olduğu ortaya çıkmaktadır. Yani Hz. Peygamber kendisinin gelecekte peygamber olacağını bilmektedir. Çünkü görülen rüyaların doğru çıkması, geçilen yerlerdeki ağaç ve taşların “*Geleceğin peygamberini selamlaması*” normal bir durum değildir. Her halde Hz. Peygamber de etrafında gerçekleşen bu olağanüstülüklerle kayıtsız değildir. Yani o, bu farklılıkları anlayabilecek kadar da zekidir. Gelecekte peygamber olacağını bilen bir kişiye Kur’ân niçin: “Sen, bu kitabın sana verileceğini ummuyordun. Ancak o, Rabbinden bir rahmet olarak sana verildi. Öyle ise kâfirlere sakın arka çıkma”⁵⁸ şeklinde hitap etsin? Bu sebeple vahiy çerçevesinde konuya yaklaşıldığında, gelenekte peygamberliğe hazırlık süreciyle ilgili bilgilerin tutarsızlığı ortaya çıkmaktadır. Rivâyetlerde anlatıldığı nübüvete hazırlık devresi olsaydı, onun ilk vahiy tecrübesi esnasında şaşkınlık içerisinde olmasına, yaşadığı olayın kendisini derinden etkilemesine ve büyük bir korkuya kapılmasına gerek kalmaz ve olanları olgunluk içerisinde karşılayarak sakin kalmaya çalışırdı.

Batıldan hoşlanmamak, putlara tapmaktan uzak durmak, Allah’a yönelmek ve O’nu bir bilmek anlamında Hz. İbrahim’in dinine bağlanmaktır. Abdurrahman Süheylî, *er-Ravdü’l-Ünuf* (Kahire: Dâru’n-Nasr, 1970), 2/391.

⁵⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1-2/234-235.

⁵⁸ el-Kasas 28/86.

C. Hz. Peygamber'in İlk Vahiy Tecrübesini Yaşamaya Başladığı Tarih ve Zaman

Hız. Peygamber vahiy tecrübesini yaşamaya başladığı zaman kırk,⁵⁹ kırk üç⁶⁰ veya kırk beş⁶¹ yaşlarında olduğu belirtilmektedir. Ancak kaynakların geneline göre Hz. Peygamber kırk yaşındayken vahiy tecrübesini yaşamaya başlamıştır. Resûlullah ilk vahiy Ramazan ayının biri,⁶² on yedisi,⁶³ on sekizi,⁶⁴ yirmisi Cumartesi, Pazar,⁶⁵ Pazartesi,⁶⁶ Perşembe veya Cuma günü⁶⁷ Ramazan ayının yirmi dördü Kâdir gecesi⁶⁸ almaya başlamıştır. Rivâyetler dikkate alındığında tarihler arasında farklılıklar olsa bile Hz. Peygamber'in Ramazan ayı içerisinde vahiy almaya başladığı konusunda birliktelik ön plana çıkmaktadır.

D. Hz. Peygamber'in Melek ile Tanışması

Bir gün Hz. Peygamber Ecyâd'da bulunurken gökyüzünde ayak ayaküstüne atmış bir halde duran ve kendisine: “*Ey Muhammed! Ben Cibrilim. Ey Muhammed Ben Cibrilim!*” diye seslenen bir melek gördü. Başını göğe kaldırdığında onu görünce korkuya kapılan Resûlullah koşarak Hz. Hatice'nin yanına geldi. Hz. Peygamber yaşadığı bu korku dolu anları eşine anlattı ve: “*Ey Hatice! Putlara ve kâhinlere kızdığım kadar hiçbir şeye kızmıyorum. Kâhin olmaktan korkuyorum*” deyince Hz. Hatice: “*Ey amcamın oğlu! Böyle söyleme. Sen sila-i rahimi yapan, doğru söyleyen, emaneti koruyan ve güzel ahlaklı birisin*” diyerek eşini teselli etmeye çalıştıktan sonra eşine gelenin melek olup olmadığını anlamak için şöyle bir yola başvurmuştur: Hz. Hatice: “*Ey Amcamın*

⁵⁹ İbn İshâk, *Siretü İbn İshâk*, 109; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/152; Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülük* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 1/534; Ebü Bekir Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988), 2/131; İzzüddin Ebi'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Keram Muhammed b. Muhammed, *el-Kâmil fi't-Târîh* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1979), 2/46; Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 1994), 3/55.

⁶⁰ İbn İshâk, *Siretü İbn İshâk*, s. 114; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 2/132; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târîh*, 2/46.

⁶¹ Halife b. Hayyât, *Târîhu Halife b. Hayyât* (Riyad: Dâru Tayyibe, 985), 54.

⁶² İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3/58.

⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/152; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târîh*, 2/46; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3/58.

⁶⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târîh*, 2/46.

⁶⁵ Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, 1/342.

⁶⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/152; Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, 1/342; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3/58.

⁶⁷ Ya'kûbî, *Târîhu'l-Ya'kûbî*, 1/342.

⁶⁸ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3/58.

oğlu! Arkadaşın sana geldiğinde bana haber verir misin?” diye bir teklifte bulununca Hz. Peygamber: “Evet” cevabını verdi. Melek gelince Resûlullah: “Ey Hatice! Bu Cibril’dir.” deyince Hz. Hatice: “Onu görüyor musun?” diye sordu. Hz. Peygamber: “Evet” cevabını verdi. Hz. Hatice: “Ey Amcamın oğlu! Sol dizimin üzerine oturur musun?” teklifini Resûlullah yerine getirince Hz. Hatice: “Peki şimdi onu görüyor musun?” diye tekrar sordu. Hz. Peygamber: “Evet” cevabını verdi. Hz. Hatice’nin: “Ey Amcamın oğlu! Şimdi de sağ dizimin üzerine oturur musun?” teklifini Resûlullah yerine getirince Hz. Hatice’nin: “Yine onu görüyor musun?” diye tekrar sordu. Hz. Peygamber: “Evet” cevabını verdi. Hz. Hatice’nin: “Şimdi de kucağıma oturur musun?” teklifini Allah Resûlü yerine getirdi. Bunun üzerine Hz. Hatice: “Onu görüyor musun?” diye tekrar sordu. Resûlullah da “Evet” cevabını verdi. Hz. Hatice bu yaptıklarından bir neticeye ulaşamayınca bu sefer de başını açarak: “Şimdi de onu görüyor musun?” diye sordu. Hz. Peygamber: “Hayır” cevabını verince Hz. Hatice: “O halde sebat et. Müjdeler olsun. Allah’a yemin olsun ki, O, bir melektir, şeytan değildir”⁶⁹ diyerek farklı bir şekilde eşini teskin etmeye çalışmıştır. Ancak Hz. Hatice’nin bu şekildeki uygulamasıyla Hz. Peygamber’i imtihana tabi tutması, inandırıcılıktan uzaktır. Ayrıca Hz. Hatice’nin örtüsünü çıkarınca, eşine gelenin şeytan değil, melek olduğunu anlaması, başın açık olduğu yere meleğin girmediğini ihsas ettirmek içindir. Şunu burada belirtmekte fayda mülâhaza ediyorum. Hz. Hatice’nin İslâm’daki konumunu ve tebliğ süreci esnasında gösterdiği olağanüstü mücadele ve eşine yardımını göz ardı etmemek gerekmektedir. İslâm’ın en zor yıllarında eşine bağlılığı ve vefakârlılığı ile bilinen birisinin, böyle akıl ve mantık dışı olaylarla yüceltmeye kalkışmak, ona hiçbir şey kazandırmayacaktır. Diğer taraftan bu tür rivâyetler, melekleri insan gibi düşünme anlayışı sonucu ortaya çıkmış birer algılamadır. İslâm kültürü, bize hesap meleklerinin devamlı yanımızda olduğunu bildirmektedir. Eğer melekler böyle bir kadının saçını görmeleri veya kadının erkeği kucaklaması gibi durumlarda ayrılıyorsa, o zaman insanların zina gibi günahları işlemeleri sırasında melekler yanlarında bulunamayacak ve günahları yazamayacaktır!⁷⁰ Daha sonra Hz. Hatice, Varaka b. Nevfel’in yanına geldi ve Allah Resûlü’nün kendisine anlattıklarını ona haber verdi. Bunun üzerine Varaka: “Vallahi senin amcamın oğlu doğru bir insandır. Bu, nübüvvetin başlangıcıdır ve ona Nâmus-u Ekber gelecektir. Ona, kendisi için hayır temennisinde bulunmasını söyle” tavsiyesinde bulundu.⁷¹ Başka bir rivâyette ise Hz.

⁶⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, 1-2/239; Şemsüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Târîhu’l-İslâm (es-Sîretü’n-Nebeviyye)* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1994), 132.

⁷⁰ Azimli, *Siyeri Farklı Okumak*, 109.

⁷¹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 1/153.

Peygamber, eşi Hz. Hatice'ye: “*Ey Hatice! Bir ses işittiğimden ve bir ışık gördüğümden dolayı kâhin olmaktan ve delirmekten korkuyorum*” deyince Hz. Hatice, yukarıdaki tavrınının aynısını göstermiştir.

Yukarıdaki rivâyetlerde Hz. Peygamber'in Ecyâd veya herhangi bir yerde ilk defa manevî bir olay ile karşılaştığı anlatılmaktadır. O, bu tecrübesinde herhangi bir vahiy almamış, sadece melek ile tanışmış veya bu bağlamda bazı sesler duymuş ve ışık görmüştür. O, Pagan inancının hâkim olduğu bir coğrafyada yetişmesine rağmen putlardan nefret ettiğini söylemesi, onun Câhiliye döneminde putperest olmadığını göstermektedir. Burada önemli olan husus, böyle olağanüstü bir tecrübeyi yaşayan Resûlullah'ın “*Kâhin olmaktan ve delirmekten korkuyorum*” diyerek şaşkınlık ve endişe içerisinde olmasıdır. Onun bu hali, rivâyetlerde anlatıldığı gibi peygamberlik öncesinde nübüvvete hazırlık dönemi geçirdiği anlatısıyla gelişmektedir.

İnsanlar esrarengiz olaylarla karşılaştıkları zamanlarda en yakınlarının yardımına ihtiyaç duyarlar. Hz. Peygamber de olağanüstü bir durumla karşılaştığı için en yakını olan eşine başından geçenleri anlatmış, o da onu teselli etmek amacıyla üstün ahlaka sahip olduğunu vurgulayarak Allah'ın onun başına olumsuz bir şeyin gelmesine müsaade etmeyeceği temennisinde bulunmuştur. Yoksa Hz. Hatice, eşinin gelecekte Allah katındaki konumunu tahmin ederek bunları söylememiştir. Eşini bu şekilde yatıştırmaya çalışan Hz. Hatice, konu hakkında bilgisi olduğunu düşündüğü amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e gelip eşinin başından geçenleri anlatarak bir açıklamada bulunmasını istemiştir. Bunun üzerine Varaka, Hz. Peygamber'e görünen varlığın *Nâmus-u Ekber/Cibril* olduğunu ve eşinin de peygamber olacağını söylemesi çok ilginçtir. Varaka b. Nevfel bunları nereden ve nasıl bilmektedir. Onun daha önce Ehl-i kitap kültürünü bilmesi, onun böyle bir yorumda bulunmasını gerektirir mi? Kanaatimize göre, bir kişinin dini konularda derinleşmesi, onun, Allah dışında hiç kimsenin bilemeyeceği konu hakkında nokta atışı tarzında yorumlarda bulunması olası değildir. Varaka'nın da bazı öncüllere dayanarak Hz. Muhammed'in peygamber olacağını söylemesi abesle iştigaldir. Böyle bir değerlendirme, Hz. Muhammed'in peygamber olduktan sonraki durumuna uygun olarak tarihin geriye dönük olarak okunmasından ibarettir.

E. Hz. Peygamber'in Vahiy Almaya Başlaması

Hz. Peygamber daha önce gördüğü rüyaları eşi Hz. Hatice'ye anlatmış, o da onu sakinleştirmek amacıyla: “*Sana müjdeler olsun! Allah senin için güzel şeylerin olmasını ister*” demiştir. Allah Resûlü,

eşinin yanından ayrıldıktan bir süre sonra tekrar yanına gelmiş ve ona kalbinin yarıldığını, temizlendiğini ve tekrar yerine konulduğunu söyleyince Hz. Hatice: *“Bunda hayır vardır. Sana müjdelersun!”* diyerek eşinin yaşadığı bu tecrübeyi büyük bir olgunlukla karşılamış ve onu kutlamıştır. Bu yaşananlardan sonra Hz. Peygamber Mekke'nin yukarı taraflarında Cebrâil ile karşılaşmıştır. Bu karşılaşma esnasında Cebrâil, Hz. Peygamber'i yakut ve incilerle süslü bir mindere oturtmuş, risâletle müjdeleyerek onu sakinleştirmiş ve ona: *“Okul!”* demiştir. Bunun üzerine Resûlullah: *“Nasıl okuyayım?”* diye sorunca Cebrâil, Alak süresinin ilk beş âyetini okumuştur. Böyle bir iltifata mazhar olan Hz. Peygamber sevinçli bir şekilde eve dönerken ağaçlar ve taşlar onu selamlamıştır. Resûlullah eve gelip yaşadıklarını anlatınca Hz. Hatice: *“Ona gelen varlığın Allah katından geldiğini ve onun peygamber olarak seçildiğini”* müjdelemiştir. Eşinin yanından ayrılan Hz. Hatice, Utbe b. Rebîa'nın Ninovalı Hıristiyan kölesi olan Addâs'ın yanına gelip ona, Cebrâil hakkında bilgisi olup olmadığını sormuştur. Bunun üzerine Addâs: *“Putlara tapılan bu topraklarda Cebrâil hakkında soru sorulmasına şaşırmuş, ancak Cebrâil'in Allah ile peygamberler arasında elçi olduğunu, Hz. Mûsâ ve İsa'ya da gelenin o olduğunu söylemiştir.”* Aldığı cevaptan tatmin olmayan Hz. Hatice, amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e gelerek olanları anlatmış, o da: *“Ey Kardeşimin kızı! Arkadaşının/Eşinin Tevrat ve İncil hakkında bilgi sahibi olan ehl-i kitabın beklediği peygamber olup olmadığını bilmiyorum. Allah'a yemin olsun ki, o, beklenen peygamber olup davasını açıklarsa, ben de hayatta olursam, onun elçisine itaat ederek karşılaşacağı zorluklarda ona yardımcı olacağım”* şeklinde düşüncelerini belirtmiştir.⁷²

Yukarıdaki rivâyette Hz. Peygamber'in ilk vahyi nasıl ve ne şekilde aldığı belirtilirken nerede aldığı konusunda bilgi verilmemektedir. Önceki rivâyette Resûlullah'ın ilk vahiyle karşılaştığı esnada şaşkınlık içerisinde olduğu, korku ve endişeye kapıldığı ifade edilirken, bu rivâyette Hz. Peygamber yaşadığı bu ilk vahiy tecrübelerini sakin bir şekilde sevinçle karşılamıştır. Ancak insanlar olağanüstü durumlarla karşılaştıklarında doğal olarak tepkisel tavır içerisinde olurlar. Ama Allah Resûlü'nde bu durumu göremiyoruz. O halde onun bu kadar sakin kalabilmesi, daha önce bir melek ile karşılaşmaya yönelik hazırlık dönemi geçirdiğini göstermektedir. Ancak Kur'an: *“Sen, bu kitabın sana verileceğini ummuyordun”*⁷³ âyetiyle Hz. Peygamber'in böyle bir hazırlık dönemi geçirmediğini belirtmektedir. Daha önceki rivâyetlerde Hz. Hatice'ye biçilen rol, korkuya ve endişeye kapılan eşini teskin etmektir. Ancak buradaki rivâyette ise, Hz.

⁷² İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 3/64-65.

⁷³ el-Kasas 28/86.

Peygamber başından geçenleri eşine anlatınca, onun anlatılanlardan hareketle eşinin peygamberliğini kutlaması dikkat çekicidir. Ayrıca rivâyette Varaka b. Nevfel'e daha ılımlı bir yol izlettirilerek Hz. Muhammed'in peygamber olup olmadığı bilgisine yer verilmektedir. Yine onun: "*Sağ olursam, ona yardımcı olacağım*" sözü kabilevi eğilimlerin ve akrabalık bağlarının güçlü olduğu bir toplumda söylenmesi gereken bir ifadedir. Yoksa kişinin gelecekte mutlak anlamda peygamber olacağı düşüncesiyle belirtilmiş bir yorum olarak algılamak uygun düşmez. Ayrıca Addâs ile ilgili anlatılan bölüm de inandırıcılıktan oldukça uzaktır. Çünkü Addâs'ın, Hz. Peygamber'e gelen meleğin Allah ile peygamberler arasında elçi olduğunu, Hz. Mûsâ ve İsâ'ya da gelenin o olduğunu söylemesi, Hz. Muhammed'in de peygamber olduğu anlamına gelmektedir. Böyle bir kehanette bulunma değerlendirmesi ihtiyatla karşılanmalıdır.

Hız. Peygamber'in ilk vahiy tecrübesini yaşadığı esnada başından geçenleri Hz. Âişe şöyle anlatmaktadır: Resûlullah Ramazan ayında Hira mağarasında itikâfa girmişti. Hz. Peygamber mağaradan çıktığı zaman: "*Selam üzerinize olsun*" diye bir söz işitti. Bu durum karşısında Allah Resûlü: "*Onu aniden karşıma çıkan bir cin zannettim*" diye düşündü. Melek: "*Müjdelersun, selam hayırdır*" dedi. Hz. Peygamber yine başka bir gün Cibril'i kanadının biri doğuda, diğeri de batıda olarak gördü ve ondan korktu. Ailesinin yanına gitmek isteyince Cibril'i bu defa da kendisiyle kapısının arasında gördü. Bunun üzerine sakinleşinceye kadar Cibril onunla konuştu ve daha sonra buluşmak üzere sözleştiler. Hz. Peygamber zamanı gelince Cibril ile görüşmeye gitti. Cibril onu alıyordu. Resûlullah ailesine dönmek istediği zaman da Cibril'i Mikâil ile birlikte gördü. Cibril yere indi, Mikâil ise gökyüzünde kaldı. Cibril, Hz. Peygamber'i sırtüstü yere yatırarak karnını yarıp kalbini çıkardı ve onu altın bir kap içinde yıkadıktan sonra tekrar yerine koydu. Bu işleminden sonra Resûlullah'ın dokunuşunu hissedeceği şekilde sırtına mühür vuruldu. Cibril, Hz. Peygamber'e: "*Rabbinin adıyla oku*"⁷⁴ şeklinde başlayan âyetleri indirdi. Bundan sonra da Resûlullah bir kişiyle, farklı bir kişiyle veya yüz kişiyle tartıldı ve hepsinden daha ağır geldi. Bunun üzerine Mikâil: "*Ümmetini onunla tartsan bile, o ağır gelir*" dedi. Hz. Peygamber eve giderken ağaçlar ve taşlar: "*Ya Resûlallah! Selam senin üzerine olsun*" diyerek selamlamışlardır. Allah Resûlü eve gelince de eşi Hz. Hatice tarafından aynı şekilde karşılanmıştır.⁷⁵

⁷⁴ el-Alak 96, 1-5.

⁷⁵ Süleyman b. Dâvud b. Cârüd et-Tayâlisî, *Müsned* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, y.y.), 215-216; Ebû Nuaym el-İsbehânî, *Delâilü'n-Nübüvve* (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1991), 1/215-216.

Yukarıdaki rivâyette Resûlullah'ın melekleri ilk gördüğü esnada şaşkınlık içerisinde olması, daha önce böyle bir tecrübe yaşamadığını göstermektedir. Hz. Peygamber'in kalbinin yıkanması ise, sade bir şekilde anlatılmaktadır. Kalbin yıkanmasındaki amaç, bütün kötülüklerden arındırılmaksa, vahyin gönderileceği zamana kadar Resûlullah'ın kalbinin kötü duygularla dolu olduğunu söylemek mümkündür. O halde kalbi olumsuz duygular içerisinde olan birisi nasıl olur da, nübüvvet için tercih edilebilir? Kaldı ki Allah Resûlü, peygamber olmadan önce toplumdaki yaşam biçimiyle, insanlar üzerinde bıraktığı olumlu etkiyle, duygu ve düşünceleriyle diğerlerinden ayrılmaktaydı. Kanaatimce Hz. Peygamber'in vahiy almadan önce böyle bir işleme tabi tutulmasına ihtiyacı yoktu. Ayrıca Allah Resûlü'nün Cibril ile sözleşmesi, hadiseye efsanevî bir anlatım tarzı katmaktadır. Hz. Peygamber bu rivâyetlerde vahyi (Alak sûresinin ilk beş âyetlerini), meleği görerek ve uyanık bir haldeyken aldığı belirtilmektedir.

Hz. Peygamber rüyasında gördüğü bazı şeylerin etkisinde kaldı ve yaşadıklarını eşi Hz. Hatice'ye anlattı. Eşi ona: "*Müjdelersun! Allah senin hakkında hayır murat etmiştir*" diyerek eşinin kaygılarını gidermeye çalışmıştır. Hz. Peygamber onun yanından çıktıktan sonra tekrar eşinin yanına gelerek göğsünün yarıldığını ve yıkanıp temizlendikten sonra tekrar yerine konulduğunu anlattı. Bunun üzerine Hz. Hatice: "*Müjdelersun! Vallahi bu, hayırdır*" diyerek eşinin yaşadıklarını yorumlamaya çalıştı. Daha sonra Cibril Mekke'nin yukarı taraflarında Resûlullah'a göründü, onu yakut ve inciden yapılmış örtüye benzer bir halıya oturttarak Allah'ın risâletiyle müjdeledi, Hz. Peygamber de bu durumu kabullendikten sonra Cibril: "*Oku*" dedi. Allah Resûlü: "*Nasıl okuyayım*" diye cevap verince Cibril, Alak sûresinin ilk beş âyetini indirdi.⁷⁶ Bu rivâyette vahyin nerede ve nasıl geldiği anlatıldıktan sonra Hz. Peygamber'in bu durumu normal bir şekilde kabul ettiği anlatılmaktadır.

Üzerinde sündüsten bir elbise bulunan Cebrâil, Hz. Peygamber'e gelerek onu cennet halılarından bir halıya oturttu ve kendisine peygamber olduğunu bildirerek Alak sûresini indirmiştir.⁷⁷ Bu kısa anlatımda Cebrâil'in görünür bir şekilde Resûlullah'a vahyi getirdiği, onun da bu durumu sakin olarak karşıladığı belirtilmektedir.

⁷⁶ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 3/500; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 2/142; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdulla el-Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2010), 10/358; Celâlüddin Ebû'l-Fadl Abdurrahman b. Ebi Bekir es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010), 6/623.

⁷⁷ Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kûbî*, 1/342.

Hız. Peygamber Nemat bölgesinde uyurken, Cibril içinde kitap olan ipekten yapılmış bir kumaş getirdi ve: “Oku” dedi. Bunun üzerine Resûlullah: “*Ben okuma bilmem*” deyince Cibril, Allah Resûlü’nü öldüresiye sıktı ve tekrar: “Oku” dedi. Hız. Peygamber kendine geldikten sonra: “*Ne okuyayım*” dedi. Bunun üzerine Cibril, Alak sûresinin ilk beş âyetini indirdi.⁷⁸ Bu rivâyette diğerlerinden farklı olan şey, vahiy meleğinin bir kitapla gelerek Hız. Peygamber’e ilk vahiy indirmesidir.

Hız. Peygamber’e inen ilk sûrenin Alak sûresi mi yoksa Müddesir sûresi mi olduğu konusunda farklı rivâyetler bulunmaktadır. Konu hakkında şu bilgileri aktarılmaktadır: Yahya Yahya b. Ebû Kesir, Ebû Selem b. Abdurrahman’a ilk nâzil olan sûre hangisidir diye sorunca: “*Müddessir sûresi*” olduğu cevabını aldı. Bunun üzerine Yahya b. Ebû Kesir de ilk nâzil olan sûrenin, Alak sûresi olduğunu söyledi. Ben de, Câbir b. Abdullah’a ilk nâzil olan Kur’ân âyetinin hangisi olduğunu sordum. O da: “*Müddessir sûresi*” olduğunu belirtti. Ben tekrar ilk nâzil olan sûrenin, Alak sûresi olduğunu söyledim. Bunun üzerine Câbir b. Abdullah, sizlere Resûlullah’ın bize anlattıklarını anlatacağım diyerek şunları söyledi: “*(Resûlullah) Hira mağarasında bir ay itikâf yaptım. Orada işimi bitirdikten sonra indim. Bu sırada bana seslenildi. Sağuma, soluma, önüme ve arkama baktım, fakat bir şey göremedim. Daha sonra bana yine seslenildi, yine bir şey göremedim. Üçüncü defa tekrar seslenildi. Bir de baktım ki, Cibril semada. Böyle bir durumda beni şiddetli bir şekilde titreme tuttu. Hemen eşim Hız. Hatice’nin yanına gittim ve: “Üzerimi örtün, üzerimi örtün ve üzerime su dökün” dedim. İşte bu sırada Allah, Müddesir sûresini indirdi.*”⁷⁹ Bu rivâyette Hız. Hatice’nin, eşini teskin etmesi ve Varaka b. Nevfel’in kehanetleri bulunmamaktadır.

Hız. Peygamber yolda yürürken: “*Ya Muhammed!*” diye seslenildiğini işitmiş, etrafına baktığında bir şey görememiş, ikinci defa benzer şey tekrarlayınca, etrafına bakmış, yine bir şey göremeyince bana seslenen şeytandır diye düşünmüş ve üçüncü defa kendisine seslenilince de yerle gök arasında bir tahtta Cebrâil’i tutuşmuş bir nur şeklinde görmüş ve korkuya kapılarak eve gitmiştir. Burada Allah Resûlü üzerine su dökülmesini istedikten sonra üzerinin örtülmesini talep etti. Resûlullah kendisine geldikten sonra eşine: “*Kendimden korkuyorum*” diyerek içinde bulunduğu hassas durumu anlattı. Bunun üzerine Hız. Hatice de eşini teselli etmeye çalışmıştır.

⁷⁸ Taberî, *Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk*, 1/532.

⁷⁹ Müslim, “İmân”, 257; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2011), 1/99.

Bundan sonra Cebrâil Müddesir sûresini indirmiştir.⁸⁰ Bu rivâyette en önemli ayrıntı, vahyin Hz. Peygamber'e evinde gelmiş olmasıdır.

F. Hz. Peygamber'in İlk Vahyi Ses Yoluyla Alması

Hz. Peygamber, Hz. Hatice'ye: “Yalnız kaldığım zaman bir ses işitiyorum. Allah'a yemin olsun ki, bunun kötü bir şey olmasından korkuyorum” dedi. Bunun üzerine Hz. Hatice: “Allah korusun! Allah, senin başına böyle bir şeyin gelmesini istemez. Vallahi sen, emaneti yerine getirirsin, sıla-i rahimde bulunursun ve doğru söz söylersin” diyerek eşinin korku ve endişelerini gidermeye çalıştı. Bir gün Hz. Ebû Bekir, Resûlullah evde yokken onun yanına gelince, Hz. Hatice ona Resûlullah'ın başından geçenleri anlatarak: “*Ey Atik! Muhammed ile birlikte Varaka'ya git*” diye tavsiyede bulundu. Daha sonra Allah Resûlü eve gelince Hz. Ebû Bekir onun elinden tutarak: “*Haydi, birlikte Varaka'ya gidelim*” deyince Hz. Peygamber: “*Benim yaşadıklarımı sana kim haber verdi*” diye sordu. Ebû Bekir de: “*Hatice*” diye cevap verdi. Böylece ikisi birlikte Varaka'ya geldiler. Hz. Peygamber: “*Yalnız kaldığım zaman arkamdan Ya Muhammed! Ya Muhammed! diye bir ses işitiyorum. Bunun üzerine ben de bulunduğum yerden uzaklaşıyorum*” diye başından geçenleri Varaka'ya anlatınca o: “*Böyle yapma! Aynı şeyler başına geldiği zaman, onun ne söylediğini anlayıncaya kadar bulunduğun yerde sabit kal. Sonra olanları bana anlat*” tavsiyesinde bulundu. Resûlullah yalnız kaldığı bir zamanda Cebrâil kendisine şöyle seslendi: “*Ey Muhammed! Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla diyerek Fatıha sûresini okudu.*” Sürenin bitiminden sonra Hz. Peygamber: “*Allah'tan başka ilah yoktur*” dedi. Bu diyalogdan sonra Resûlullah, Varaka'ya geldi ve olanları anlattı. Varaka da ona daha önce anlattığı şeyleri söyledi ve kısa bir süre sonra da vefat etti. Nübüvvet geldikten sonra Hz. Peygamber onun hakkında: “*O Rahib (Varaka) bana iman edip beni tasdiklediği için onu üzerinde ipekten elbiselerle cennette gördüm*” buyurdu.⁸¹ Başka bir rivâyette ise Cebrâil: “*Ey Muhammed! Emrine amadeyim!*” dedi ve: “*Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de onun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim*” diyerek Fatıha sûresini okumuştur.⁸² Hz. Peygamber'in ne ile karşılaştığını bilememesi, Varaka b. Nevfel'in bazı konuları açıklığa kavuşturması gibi hususlar rivâyetin içerisinde bulunan açmazlardır. Vahye muhatap olan birisinin ne aldığını veya başına gelenleri bilememesi garipsenecek bir durumdur. Ayrıca Varaka'nın, Resûlullah'a gelenin melek olduğunu anlaması ve onun

⁸⁰ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, 3/413; Buhâri, “Bed'ül-Vahy”, 3.

⁸¹ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 12-113; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 2/158.

⁸² Abdullah b. Muhammed b. Şeybe, *el-Musannef* (Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1989), 20/232-233.

peygamberliğini müjdelemesi, onun bilgisi dâhilinde değildir. Çünkü Allah, ne aldığını bilemeyecek kadar zeki olmayan birisine vahyini emanet etmez.

G. Hz. Peygamber'in İlk Vahyi Hira Mağarasında Alması

Resûlullah Hira mağarasındayken melek gelerek: “Oku/Söyle” dedi. Hz. Peygamber: “Ne okuyayım/Ne söyleyeyim” deyince melek, onu takatten kesilinceye kadar sıktı ve tekrar: “Oku/Söyle” dedi. Resûlullah: “Ne okuyayım/Ne söyleyeyim” dedi. Melek yine onu takatten kesilinceye kadar sıktı ve tekrar: “Oku/Söyle” dedi. Allah Resûlü: “Ne okuyayım/Ne söyleyeyim” dedi. Bunun üzerine melek: “Yaradan Rabbinin adıyla oku” dedi ve Alak sûresinin ilk beş âyetini okudu. Bu beklenmedik olay karşısında Hz. Peygamber titremeye ve korkmaya başladı. O, bu duygular içerisinde eşi Hz. Hatice'ye geldi ve: “Beni örtünüz, beni örtünüz” dedi. Daha sonra Allah Resûlü kendisine gelince eşine yaşadıklarını anlatarak: “Kendimden korkuyorum” dedi. Bunun üzerine Hz. Hatice: “Vallahi Allah seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü sen, sıla-i rahimde bulunursun/akrabalarının hakkını gözetirsin, doğru söz söylersin, zayıflara ve ihtiyaç sahiplerine yardımcı olursun, misafire ikram edersin, fakiri doyurursun” diyerek eşini teselli etmeye çalıştıktan sonra onu amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'in yanına götürdü. Varaka, Hz. Peygamber'e: “Ey Kardeşimin oğlu ne oldu?” diye sorunca Allah Resûlü yaşadığı tecrübeyi anlattı. Bunun üzerine Varaka, Hz. Peygamber'e gelen varlığın Hz. Mûsâ'ya gelen Nâmûs olduğunu söyledi ve: “Keşke kavminin seni yaşadığın yerden çıkartacağı zaman hayatta ve genç bir delikanlı olsaydım” deyince Hz. Peygamber şaşkınlık içerisinde “Kavmin beni yaşadığım yerden çıkartacak mı?” diye sordu. Varaka: “Evet” cevabını vererek: “Senin getirdiğin şeyin benzerini getiren herkes düşmanlığa uğramıştır. Eğer o günlere yetişirsem, sana mutlaka yardımcı olurum” şeklinde ilavede bulundu. Bundan kısa bir süre sonra da Varaka vefat etti.⁸³

Bu rivayette Hz. Peygamber'in ilk vahyi/Alak sûresinin ilk beş âyetini Hira mağarasında almaya başladığı esnada çok şaşırıldığı, korkuya kapılıp eve gelince de eşi Hz. Hatice tarafından teselli edildiği belirtilmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber ve Hz. Hatice yaşananları anlamlandırabilmek için dinî konularda bilgi sahibi olan Varaka b. Nevfel'in yanına gelmişlerdir. Varaka, gelenin melek olduğunu anlamış ve Resûlullah'ın peygamber olacağına ve tebliğe başladığı zaman da karşılaşacağı sıkıntılara işaret etmiştir. Hz. Peygamber'e gelen varlığın melek olduğunun belirtilmesi, onun peygamber olacağı ve başına gelecekler, Resûlullah'ın hayatına uygun olarak daha sonraki

⁸³ Buhârî, “Bed'ü'l-Vahy”, 1; Müslim, “İmân”, 252.

dönemlerde kurgulanmıştır. Bu bilgiler güvenli kaynaklarda kendilerine yer bulunca, daha sonraki dönemlerde doğruluklarının vakıya uygun olup olmadığı tartışılmadan anlatılmış ve Allah Resûlü'nün yaşadığı gerçek olaylar şeklinde algılanmaya başlanmıştır. Varaka'nın, Resûlullah'ın bi'setini haber verdiği ile ilgili iddiaların arkasında, Hıristiyanlığı benimsemiş ve bilgeliğiyle tanınan birisinin bile onun peygamber olduğunu anladığı gibi gaye güdülmüştür.⁸⁴ Ayrıca Müslümanlar fetihlerle birlikte Yahudi ve Hıristiyan kültürlerle karşılaşmışlar ve onların din adamlarıyla çeşitli teolojik tartışmalara girmişlerdir. Geriye dönük olarak aktarılan bu tür iddialar, Hz. Muhammed'in peygamberliğini Hıristiyan din adamlarının bile anladığı veya haber verdiği gibi bir zihni arka plan inşa edilmiştir. Belki bu iddialar ait olduğu dönem için bir işlevselliğe sahip olabilir, ancak bugün için herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla Varaka b. Nevfel ve Addâs'ın onun peygamber olduğunu anladıklarına dair iddianın hiçbir inandırıcılığı yoktur.⁸⁵

Hz. Peygamber Hira'da itikâftayken uyku esnasında Cibrîl gelerek: “Oku” dedi. Hz. Peygamber: “*Ne okuyayım*” deyince melek, onu takatten kesilinceye kadar sıktı ve tekrar: “Oku” dedi. Resûlullah: “*Ne okuyayım*” dedi. Melek yine onu takatten kesilinceye kadar sıktı ve tekrar: “Oku” dedi. Allah Resûlü: “*Ne okuyayım*” dedi. Bunun üzerine melek: “*Yaradan Rabbinin adıyla oku*” diyerek Alak sûresinin ilk beş âyetini indirdikten sonra ayrıldı. Resûlullah uykusundan uyandıktan sonra sanki kalbinin içerisinde kitap şekilleri vardı. İnsanlar içerisinde Hz. Peygamber'den daha çok şairlere ve mecnunlara kızan başka biri yoktu. Hatta onun, onlara bakmaya bile tahammülü yoktu. Daha sonra Hz. Peygamber: “*Kureyş benimle asla konuşmaz*” diyerek Sebîr dağına veya Hira'ya çıkıp bu dağların zirvesinden kendisini aşağıya atmak suretiyle ölüp rahatlamayı düşündü. Bu amaçla evden çıkı düşüncesini gerçekleştirmek üzereyken: “*Ya Muhammed! Sen Allah'ın Resûlü'sün Ben de Cibrîl'im*” diye bir ses işitti. Bunun üzerine Allah Resûlü başını kaldırıp semaya bakınca Cibrîl'i ayağı semanın en uzak noktasında olan bir adam şeklinde gördü. Cibrîl tekrar: “*Ya Muhammed! Sen Allah'ın Resûlü'sün Ben de Cibrîl'im*” diye seslenince Resûlullah'ın korkusu gidip sakinleşince⁸⁶ ona bakmaya başladı. Bu olaylardan sonra Hz. Peygamber eve dönünce eşi: “*Ya Ebe'l-Kâsım! Neredeydin? Seni aramak için elçiler gönderdim*” dedi. Bunun üzerine Resûlullah: “*Şair olmaktan ve delirmekten korkuyorum*” deyince Hz. Hatice: “*Ya Ebe'l-Kâsım! Allah seni her türlü kötülükten korusun. Çünkü sen, sila-i*

⁸⁴ İsrâfil Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer I* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 91.

⁸⁵ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer I*, 93.

⁸⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1/154; Buhârî, “Ta'bir”, 1; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 2/138, 147-148; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 119.

rahimde bulunursun/akrabalarının hakkını gözetirsin, doğru söz söylersin, emanete büyük önem verirsin, güzel ahlaklısın. Ey Amcamın oğlu ne oldu?” Bunun üzerine Hz. Peygamber bazı şeyler gördüğünü ve duyduğunu belirtince Hz. Hatice: “Ey Amcamın oğlu! Müjdeler olsun. Bu yolda devam et. Allah’a yemin olsun ki ben, senin, bu ümmetin nebisi olacağını ümit ediyorum. Bu konuşmadan sonra Hz. Hatice kıyafetlerini giyerek amcasının oğlu Varaka b. Nevfel’in yanına geldi ve eşinin başından geçen olayları ona anlattı. Bunun üzerine Varaka: “Kuddûs, Kuddûs! Ey Hatice, anlattıkların doğruysa o, bu ümmetin Nebisidir. Ona gelen, Musa’ya gelen Nâmûs-u Ekber’dir. Ona sebat etmesini söyle” diye tavsiyede bulundu. Hz. Hatice, Varaka’nın bu sözlerini eşine anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber karşılaştığı bu olağanüstü durumun kendisinde meydana getirdiği sıkıntılardan kurtuldu. Daha sonra Allah Resûlü Kâbe’yi tavaf ederken Varaka b. Nevfel ile karşılaştı. Varaka: “Ey Kardeşimin oğlu! Gördüğün ve işittiğin şeyleri bana haber verir misin?” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de başından geçenleri anlatınca Varaka daha önceki düşüncelerini belirtti ve Resûlullah’a yaklaşarak başını öptü. Hz. Peygamber onun yanından ayrılarak evine geldi.⁸⁷ Daha önceki rivâyetlerin yorumunda Allah Resûlü’nün başına gelenleri bilememesinin, Hz. Hatice ve Varaka b. Nevfel’in kehanetlerinin anlamsızlığını belirttiğimizden dolayı burada tekrara kaçmamak için değinmedik.

H. Peygamber’in İlk Vahyi Dağda Alması

Hz. Peygamber’e vahyin gelmeye başladığını gösteren ilk belirti, sâdık rüyalar şeklindedir. Onun rüyada gördükleri aynen ortaya çıkıyordu. Daha sonra ona yalnızlık sevdirilince Hira mağarasına giderek günlerce ibadete eder, yanındaki azık bitince evine gider, tekrar mağaraya dönerdi. Böyle bir esnada ona hak/melek geldi ve: “Ya Muhammed! Sen Allah’ın Resûlü’sün” dedi. Bunun üzerine Resûlullah ayaktayken dizlerinin bağı çözüldü ve bulunduğu yere çökerek titremeye başladı. Daha sonra eşi Hz. Hatice’nin yanına geldi ve: “Beni örtünüz! Beni örtünüz!” dedi. Böylece belli bir süre sonra kendine geldikten sonra tekrar melek gelerek: ‘Ya Muhammed! Sen Allah’ın Resûlü’sün” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber kendisini dağın zirvesinden atmayı düşündü. Ancak o, bu düşüncesini gerçekleştirmek üzereyken melek tekrar ona göründü ve: “Ya Muhammed! Ben Cibril’im. Sen de Allah’ın Resûlü’sün” dedi ve: “Oku/Söyle” dedi. Resûlullah da: “Ne Okuyayım/Ne söyleyeyim” deyince melek onu üç defa sıkı sıkı tutup bıraktı ve: “Seni yaratan Rabbinin adıyla oku” diyerek Alak sûresinin ilk âyetlerini indirdi. Hz.

⁸⁷ İbn İshâk, *Sîretü İbn İshâk*, 102-103.

Peygamber bu olaydan sonra hemen eşinin yanına gelerek: “Kendimden korkuyorum” dedi ve başından geçenleri anlattı. Bunun üzerine Hz. Hatice: “*Vallahi Allah seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü sen, sila-i rahimde bulunursun/akrabalarının hakkını gözetirsin, doğru söz söylersin, zayıflara ve ihtiyaç sahiplerine yardımcı olursun, misafire ikram edersin, fakiri doyurursun*” diyerek eşini teselli etmeye çalıştıktan sonra onu amcasının oğlu Varaka b. Nevfel’in yanına götürdü. Varaka, Hz. Peygamber’e: “*Ey Kardeşimin oğlu ne oldu?*” diye sorunca Allah Resûlü yaşadığı tecrübeyi anlattı. Bunun üzerine Varaka, Hz. Peygamber’e gelen varlığın Hz. Mûsâ’ya gelen Nâmûs olduğunu söyledi ve: “*Keşke kavminin seni yaşadığın yerden çıkartacağı zaman hayatta ve genç bir delikanlı olsaydım*” deyince Hz. Peygamber şaşkınlık içerisinde “*Kavmin beni yaşadığım yerden çıkartacak mı?*” diye sordu. Varaka: “*Evet*” cevabını vererek: “*Senin getirdiğin şeyin benzerini getiren herkes düşmanlığa uğramıştır. Eğer o günlere yetişirsem, sana mutlaka yardımcı olurum*” şeklinde ilavede bulundu.⁸⁸ Bu rivâyetin en önemli özelliği, meleğin, Hira mağarasında Hz. Muhammed’e peygamber olduğunu bildirmesi, vahyin daha sonraki aşamada dağda gelmeye başlamasıdır.

İ. Hz. Peygamber’in İlk Vahiy Almasının Necm Sûresiyle İrtibatı

Nübüvvetin yaklaşık olarak üçüncü veya dördüncü yılında nâzil olan Necm sûresinin⁸⁹ muhtevasına bakıldığında Hz. Peygamber’in ilk vahiy tecrübesini yaşadığını gösteren âyetler bulunmaktadır.⁹⁰

Buhârî ve Müslim’de yer alan bir hadiste “*(Resûlullah) Hira mağarasında bir ay itikâf yaptım. Orada işimi bitirdikten sonra indim. Bu sırada bana seslenildi. Sağıma, soluma, önüme ve arkama baktım, fakat bir şey göremedim. Daha sonra bana yine seslenildi, yine bir şey göremedim. Üçüncü defa tekrar seslenildi. Bir de baktım ki, Cibril semada. Böyle bir durumda beni şiddetli bir şekilde titreme tuttu. Hemen eşim Hz. Hatice’nin yanına gittim ve: “Beni örtünüz, beni örtünüz ve üzerime su dökünüz” dedim.*”⁹¹

Bu hadiste Hz. Peygamber’in melek ile karşılaşma sahnesi, âyette bahsedilen duruma benzemektedir. “*O, en yüksek ufukta*

⁸⁸ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu’l-Beyân an Te’vili Âyi’l-Kur’ân* (Kahire: Dâru’l-Hadîs, 2010), 11/642-643.

⁸⁹ Mustafa İslamoğlu, *Kur’ân Sûrelerinin Kimliği* (İstanbul: Akabe Vakfı Yayınları, 2011), 364-365.

⁹⁰ en-Necm 53/1-18.

⁹¹ Buhârî, “Tefsir”, 74; Müslim, “İmân”, 257.

*bulunuyorken*⁹² âyeti ile “*Cebrâil semada taht üzerinde oturuyordu*”⁹³ ifadesi birbiriyle uyumludur. “*Yaklaştı ve sarktı. (Meleğin, peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar veya daha yakın.*”⁹⁴ âyeti Hz. Peygamber ile vahiy meleğinin karşılaşmasını göstermektedir. Çünkü: “*Böylece Allah kuluna vahyedeceğini vahyetti*”⁹⁵ âyetinin devamı bunun kanıtıdır. Bu sürenin devamında yer alan: “*Andolsun ki, o (Hz. Peygamber), Cebrâil’i bir başka inişte daha (asli sûretiyle) Me’vâ cennetinde bulunan Sidretü’l-Müntehâ’nun yanında görmüştü.*”⁹⁶ âyetlerde Hz. Peygamber’in vahyi nerede aldığını göstermektedir. Âyette geçen sidre; insanların altında gölgelenmek için toplandığı Nebk ağacıdır. Arabistan kirazı olarak isimlendirilir, Trabzon hurması türündendir.⁹⁷ Sidre-i Müntehâ, Hira dağının eteklerinde bulunan, Arabistan kirazı diye anılan ve Araplarca arazinin sınırlarını belirlemek için dikilen bir ağaçtır. Cennetü’l-me’vâ ise, yine aynı yerde bulunan yolcuların uğrak yeri olan hoş bir bahçedir.⁹⁸ Yani burası, kendisine sığınılan bir mekândır.⁹⁹ Ayrıca o, gecelenen ve ikamet edilen bahçedir.¹⁰⁰ O halde Sidre-i Müntehâ, bu bahçenin etrafını çeviren ağaçların en uzak noktasında bulunan bir ağaçtır. Resûlullah dağdan ayrıldıktan sonra çöl bitkilerinden oluşan ağaçlık alandan geçerken en son noktada bulunan ağacın yanındayken ve tamamen bilinci açıkken vahiy almıştır.¹⁰¹

2. SONUÇ

Hız. İbrahim, oğlu İsmâil ile beraber Kâbe’yi eski temelleri üzerine tekrar inşa edince Mekke tevhid inancının merkezi haline gelmiştir. Ancak daha sonra Cürhüm kabilesinin de etkisiyle Allah’a ortak koşma şeklinde kendini gösteren putperestlik yayılmaya başlamıştır. Hatta Huzâa lideri Amr b. Luhay otoritesini konumunu kullanarak bu paganist inancı zorla kabul ettirmeye çalışmıştır. Kâbe ve çevresi putlarla doldurulmuş ve âdeta burası şirkin merkezi haline getirilmiştir. Hanifler dışında Câhili Arap toplumunun bütün

⁹² en-Necm 53/7.

⁹³ Buhârî, “Bed’ül-Vahy”, 1; Müslim, “İmân”, 257.

⁹⁴ en-Necm 53/8-9.

⁹⁵ en-Necm 53/10.

⁹⁶ en-Necm 53/13-15.

⁹⁷ Taberî, *Câmiü’l-Beyân*, 10/454; Asım Efendi, *Kâmûs* (İstanbul: Bahriye Matbaası, 1305), 2/385.

⁹⁸ Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîru’l-Hadîs* (Beyrut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 2000), 2/80.

⁹⁹ Ebü’l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgîb el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garibi’l-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, y.y.), 34.

¹⁰⁰ Ebü’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdi, *en-Nüket ve’l-Uyûn tefsîru’l-Mâverdi* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, y.y.), 5/396; Kurtubî *el-Câmi*, 9/84.

¹⁰¹ Balcı, *Vahyin Gölgesinde Siyer I*, 83.

zerrelerine kadar işlemiş olan putperestliğin hâkim olduğu dönemde nübüvvet halkasının sonuncusu olacak olan Hz. Peygamber dünyaya gelmiştir. Böyle bir ortamda bütün insanî vasıflarıyla ön plana çıkan ve toplumda herkesin takdirini kazanan Hz. Muhammed'in risâlet öncesi dinî yönü hakkında Kur'an'da; "Sen, imân nedir, kitap nedir bilmezdin." (Şûrâ 42/51) ve "Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da doğru yola iletmedi mi?" (Duhâ 93/7) âyetleri dışında bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Hz. Peygamber Ramazan ayında hiç beklemediği bir esnada melekle karşılaşmış ve ilk vahye muhatap olmuştur. Ancak bu duruma bir anlam veremeyen Resûlullah karşılaştığı bu olağanüstü hadiseyi eşine anlatarak "kâhin olmaktan ve delirmekten korkuyorum" diyerek endişelendiğini belirtti. Bunun üzerine eşi Hz. Hatice ona, "Ey amcamın oğlu! Böyle söyleme. Sen sıla-i rahimi yapan, doğru söyleyen, emaneti koruyan ve güzel ahlaklı birisin" diyerek eşini teselli etmeye çalıştıktan sonra ilahiyat alanında bilgi sahibi olan Varaka b. Nevfel ile görüşmesi tavsiyesinde bulundu. Varaka b. Nevfel olaydan haberdar olunca kendine göre Allah Resûlü'nün başına gelenleri anlamlandırmaya çalıştı. Gerek Hz. Hatice'nin gerekse de Varaka b. Nevfel'in anlatılardan Hz. Muhammed'in peygamber olacağı yorumunda bulunmaları, realiteyle örtüşmemektedir. Çünkü kendisine nübüvvet görevi verilen Hz. Muhammed, olayları anlamlandıramadığı için endişelenirken onların sakin kalıp geleceğin peygamberini âdeta selamlamaları olası değildir. Ayrıca "Sen, bu kitabın sana verileceğini ummuyordun" (Kasas 28/86) âyeti ve ilk vahiy esnasındaki tepkisi, hatta kendini dağlara vurması onun peygamberliğe hazırlık dönemi geçirmedeğini göstermektedir. O halde Hz. Peygamber Nur Dağı Hira mağarasında melekle karşılaşınca, böyle bir olağanüstülikle karşılaşmayı beklemediği için, insanî bir refleks olarak korkup endişeye kapılmış ve hemen mağaradan uzaklaşarak evine doğru Cennetü'l-me'vâ denilen yerden geçerken son ağacın yanına yani Sidre-i Muntahâ'ya gelince vahiy meleğiyle tekrar karşılaşmış ve vahye mazhar olmuştur.

KAYNAKÇA

- Âlûsî, Ebü'l-Meâlî Cemâlüddin Mahmûd Şükrî b. Abdillâh b. Mahmûd. *Bülûğu'l-Ereb*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Asım Efendi. *Kâmûs*. İstanbul: Bahriye Matbaası, 1305.
- Azimli, Mehmet, *Cahiliyye'yi Farklı Okumak*. 3 Cilt. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Balcı, İsrail. *Vahyin Gölgesinde Siyer I*. 4 Cilt. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Ensâbü'l-Eşraf*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin. *Delâilü'n-Nübüvve*. 7 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil. *Sahihu'l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab kable'l-İslâm*. 10 Cilt. Beyrut: Câmiatü Bağdât, 1993.
- Cevherî, Ebü'n-Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî. *es-Sihâh Ta'cü'l-Lüğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlim, 1987.
- Çağırıcı, Mustafa. "Arab", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/319. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Çelebi, Ahmed, *İslâm Öncesi Mekke ve Tarih Anlayışımız*. çev. Hasan Fehmi Ulus. İstanbul: Seriyeye Kitapları, 1997.
- Çelikkol, Yaşar. *İslâm Öncesi Mekke*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2003.
- Demircan, Adnan. *Cahiliye Arapları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Derzeze, Muhammed İzzet. *et-Tefsîru'l-Hadîs*. 12 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2000.
- Derzeze, Muhammed İzzet. *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*. çev. Mehmet Yolcu. 3 Cilt. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1995.
- Ebû Nuaym, el-İsbehânî. *Delâilü'n-Nübüvve*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1991.
- Gölcük, Şerafettin-Toprak, Süleyman. *Kelâm*. Konya: Tekin Kitabevi, 1991.

- Günaltay, Şemseddin. *İslâm Öncesi Arap Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Günaltay, Şemseddin. *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Halife b. Hayyât. *Târîhu Halîfe b. Hayyât*. Riyad: Dâru Tayyibe, 985.
- Harman, Ömer Faruk. “Hübel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 18/444. İstanbul: TDV Yayınları 1998.
- Hennâ el-Fahûrî. *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*. Beyrut: Dâru'l-Cil, 1987.
- İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1989.
- İbn Hişâm, Abdülmelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. 2 Cilt. Kahire: Dâru İbn Kesîr, y.y.
- İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr. *Kitâbü'l-Meğâzi*. thk. Muhammed Hamidullah. Konya: Hayra Hizmet Vakfı, 1981.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâîl. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1994.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mukerram, *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1990.
- İbn Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İbnü'l-Esîr, İzzüddîn Ebi'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Keram Muhammed b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-Târih*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1979.
- İbnü'l-Kelbî, Ebü Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib. *Kitâbü'l-Esnâm*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1971.
- İslâmoğlu, Mustafa. *Kur'an Sürelerinin Kimliği*. İstanbul: Akabe Vakfı Yayınları, 2011.
- Kapar, Mehmet Ali. “Kus b. Sâide”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/460. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Kurtubî, Ebü Abdullah Muhammed b. Abdulla. *el-Câmî li Ahkâmi'l-Kur'an*. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2010.
- Mâverdi, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb. *en-Nüket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdi*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, y.y.
- Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc. *Sahîhu Müslim*. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992
- Özaydın, Abdülkerim “Amr b. Luhay”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedis*. 3/87. İstanbul: TDV Yayınları 1991.
- Râğib el-İsfahânî, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Sarıçam, İbrahim. *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: TDV Yayınları, 2007), 55.
- Suyûtî, Celâlüddin Ebü'l-Fadl Abdurrahman b. Ebî Bekir. *ed-Dürrü'l-Mensûr fî't-Tefsîr bi'l-Me'sûr*. 16 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010.
- Süheyli, Abdurrahman. *er-Ravdü'l-Ünf*. 7 Cilt. Kahire: Dâru'n-Nasr, 1970.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2010.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Tayâlisî, Süleyman b. Dâvud b. Cârûd. *Müsned*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, y.y.
- Ya'kûbî, Ahmed b. Yahyâ b. Ya'kûb. *Târîhu'l-Ya'kûbî*. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 1993.
- Yâkût el Hamevî. *Mu'cemü'l-Büldân*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Yavuz, Salih Sabri. *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*. İstanbul: Okur-Akademi Yayınları, 2020.
- Zehebî, Şemsüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Târîhu'l-İslâm (es-Sîretü'n-Nebeviyye)*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.